

220817 Inleiding van het boek

Ten noorden van Groenlo, diep verscholen in de Achterhoek ligt het buurtschap Avest, behorend bij de kerk van Beltrum. Daar werd Dora geboren als boerendochter.

Na haar jeugd sloeg ze haar vleugels uit in de wereld. De leefomstandigheden zijn tijdens haar leven drastisch gewijzigd. Wat niet veranderde zijn haar drijfveren, haar dromen, haar angsten, waar ze boos om werd en waarover verdrietig. Dat is een universeel verhaal.

Rond 2013 besefte ik, dochter van Dora, dat het jammer is om de verhalen van mijn moeder verloren te laten gaan. Ik begon notities te maken en later geluidopnamen die ik uitwerkte tot een samenhangende tekst. Dat is de start van mijn moeders levensverhaal. Haar leven omvat bijna een eeuw. Hoe ouder mijn moeder wordt, des te meer ze over haar leven vertelt, vooral over haar jaren als puber en jongvolwassene. Heftige gebeurtenissen herhaalt ze keer op keer. Ik ben nog net op tijd om ze uit haar eigen mond te kunnen optekenen.

Langzamerhand breidde mijn doelstelling zich uit tot het schetsen van een karakteristiek van mijn moeder en het beschrijven van de cultuur waarin zij leeft en leefde, gezien door de ogen van mijn moeder en mijzelf. De verhalen in dit boek, springen er voor mij uit. Ik verfraai haar niet, maar streef naar een authentiek beeld.

Langzamerhand dook ik dieper in de familiegeschiedenis. Waardevolle informatiebronnen zijn interviews met tantes, neven, nichten, achterneven en -nichten en vrienden. De informatie uit die gesprekken vul ik aan met eigen ervaringen en historisch onderzoek. Het samenbrengen van al die fragmenten was een hele klus. Er zijn veel mensen die een rol speelden in mijn moeders leven. Steeds meer mensen raakten betrokken bij het verhaal.

Bestuderen van het verleden is een bron van zelfkennis. Dat maakte het proces de moeite waard, ondanks de vele uren in trein en auto, de uren achter mijn computer en de tijd die ik in alle gesprekken heb gestoken. Het was een vreugde contact te leggen met mensen die mijn moeder of ik in een grijs verleden gekend hebben. De schitterende parels van openheid in gesprekken met familie, vrienden en bekenden, waren ontroerend. Dank zij die gesprekken is er een diepere band ontstaan. Tegen mijn moeder heb ik steeds gezegd dat ik werkte aan een boek over haar. Mijn opnameapparaat legde ik zichtbaar tussen ons in. Stukken uitgewerkte tekst heb ik aan haar voorgelezen. Vaak viel ze mij tijdens het voorlezen in de rede met nieuwe anekdotes die ik verwerkte in het verhaal. Ook onderbrak ze mij met de uitspraak: *Ik vind het wel goed, Marian, dat je dit allemaal opschrijft.* Wat ze mij vertelde heb ik ongecensureerd overgenomen, want ik wil haar authentiek en herkenbaar neerzetten. We spraken meestal in het Nederlands, maar als mijn moeder helemaal in de ban van een verhaal is, stapt ze over op Beltrums.

Dora steekt haar mening niet onder stoelen of banken, nuanceren is haar vreemd. Ik hoop dat niemand zich gekwetst voelt. Waar uitspraken mij erg ongenueanceerd voorkomen heb ik de andere kant van het verhaal onderzocht. Zij en haar twee nog levende zussen, die alle drie hoogbejaard zijn, geven een prachtig inzicht in het Achterhoekse leven in de eerste helft van de twintigste eeuw. Haar citaten zijn geursiveerd, evenals die van haar zussen Trees en Agnes.

Het is niet eenvoudig een geschiedenis te schrijven waarin familieleden een belangrijke rol spelen. Er zijn geheimen en gevoeligheden die familieleden onder de pet willen houden. 'Voor de lieve vrede' of uit zelfbescherming zwijgt men graag over lastige onderwerpen. Er is lef voor nodig om controversiële onderwerpen bij familie en vrienden ter sprake te brengen. Vaak heb ik me afgevraagd: 'Waar ben ik mee bezig?' en 'Wie ben ik om hierover te schrijven?' Een geruststelling is dat er genoeg geheimen overblijven. Ik schrijf wat men vertelt, maar niet waarover men zwijgt.

In dit boek komen krachtige mensen naar voren die bereid zijn zichzelf en hun familie te accepteren zoals ze zijn, zonder opsmuk, met al hun hebbeligheden en kwaliteiten. Het is een voorrecht al deze informatie in een verhaal te gieten en aan de buitenwereld te mogen prijsgeven.

Het verhaal bestaat uit vier delen. Deel 1 gaat over Dora's jeugd in Avest in de Achterhoek. Deel 2 bestrijkt haar periode in Zeddam als echtgenote van Bernard, met een jong gezin. Deel 3 gaat over haar periode in Zevenaar waarin de kinderen hun eigen weg gingen en zij met Bernard verder leefde, gevolgd door het overlijden van Bernard en de grillige route naar het verzorgingshuis. Het vierde deel

beschrijft de laatste fase van haar leven, in verzorgingshuis Heijendaal en Hoogstede in Arnhem. Op het moment van schrijven, leeft mijn moeder nog.

Het boek gaat over trots en verlegenheid, over vreugde en schaamte, over recht en onrecht, kortom het leven zoals het geleefd wordt. Dit verhaal is wat ik ervan gemaakt heb.

Reacties

Waar en onwaar

Na het uitkomen van mijn boek is de meest gestelde vraag: 'Hoeveel is er waar en hoeveel is er verzonnen?'

Die vraag beantwoord ik op twee manieren, literair en taalkundig.

Het eerste antwoord gaat over de literaire kant van het verhaal.

Dit boek gaat over ervaringen van mijn moeder die ze mij verteld heeft, en die ik bewerkt heb tot een leesbaar geheel. Ik kan het verhaal alleen geloofwaardig opschrijven als het voor mij waar is. 'Een verhaal over een mensenleven kan waarder zijn dan de waarheid.' Met dit uitgangspunt sluit ik me aan bij de uitspraak van Isabel Allende: 'Met enig geluk stuiten schrijver en lezer hand in hand op een wezenlijke waarheid. De lezer zal zich aan het verhaal overgeven, als de schrijver het verhaal geloofwaardig laat klinken.'

Het tweede antwoord is taalkundig van aard. Als Neerlandicus onderscheid ik vier niveaus van informatie: feiten, meningen, ervaringen en emoties. Elk van de niveaus gaat steeds een stapje verder van 'nadenken' naar 'voelen'. Ik geef een toelichting.

Een **feit** is waar of onwaar. Men weet pas of iets een feit is, als men het controleert, bijvoorbeeld in enquêtes, geschreven literatuur, archieven. Het is dus controleerbaar.

Een **mening** is een gezichtspunt. Daarmee is een ander het eens of oneens. Het criterium waar of onwaar is niet van toepassing op een mening.

Tijdens het werken aan dit boek heb ik veel meningen over mensen gehoord, maar die hield ik op afstand bij het schrijven. Liever zocht ik naar daden van de betreffende persoon, waaruit het karakter blijkt, zodat de lezer zelf zijn oordeel kan vormen.

De **ervaring** is de unieke beleving van een persoon. De criteria waar/onwaar, of mee eens/oneens zijn hierop niet van toepassing. Hoogstens kun je zeggen 'dat heb ik ook meegemaakt', of 'dat heb ik anders ervaren'.

Ervaringen - van Dora en de andere geïnterviewden - vormen de hoofdmoot van dit boek. Tien mensen die dezelfde gebeurtenis meemaken, ervaren die elk op hun eigen manier; elk van de tien invalshoeken heeft bestaansrecht. Veel ruzies ontstaan doordat mensen ervaringen ten onrechte behandelen als feiten, of doordat ze zich gekwetst voelen door de invalshoek van een ander. Maar bedenk dat een ervaring meer zegt over de spreker dan over degene die genoemd wordt.

Een complicatie is dat ervaringen ingekleurd worden door de tijd en door de persoon; dat is de vrijheid die wij allemaal hebben. Soms dacht ik bij iets wat mijn moeder vertelde: dat lijkt me sterk, of: daar wil ik meer van weten. Dan vroeg ik aan Dora's zussen hoe het in elkaar zat, of ik zocht informatie over het onderwerp in andere bronnen.

De **emotie** is de meest authentieke informatie, bijvoorbeeld woede, angst, blijdschap of verdriet. Het is meestal zichtbaar of een emotie echt is. De heftigste emoties zwakken in de loop der jaren af, maar verdwijnen niet.

Het bovenstaande brengt enkele consequenties mee voor mijn boek.

Het gaat over ervaringen. Daarop is het criterium 'waar of onwaar' niet van toepassing. De ervaringen van Dora en de andere ondervraagden zijn gekleurd en soms anders dan die van hun omgeving.

De gebruikte feiten staan in dienst van Dora's ervaringen, ze plaatsen de ervaringen in hun context. Gebeurtenissen die mijn moeder hevig aangrepen, zijn opgenomen in het boek, omdat ze momenten van wezenlijke groei markeren.